

SAMENVATTING

Impactanalyse van een statiegeldsysteem in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest

FEBRUARI 2023

SAMENVATTING

*Impactanalyse van de invoering van een statiegeldsysteem in het Brussels
Hoofdstedelijk Gewest*

INHOUDSTABEL

Inhoudstabel	2
Achtergrond	3
Legislatief kader	3
Recyclage en zwerfvuil	3
Kenmerken van het gewest	4
Detailhandelaren en producenten	4
Lokale overheid	4
Houding en gedrag van de burger	5
Samenvatting	6
1. Buitenlandse ervaringen	6
2. Aandachtspunten per sector	7
2.1. Industrie	7
2.2. Detailhandel	8
2.3. Lokale overheid	9
2.3.1. Impact op de openbare netheid	9
2.3.2. Impact recyclage en afvalbeheer	10
3. Financiering van het systeem	10
4. Ecologische gevolgen van het systeem	11
5. Publieke opinie over het systeem	11
6. Aanbeveling invoering statiegeldsysteem	13
7. Verder onderzoek	13

ACHTERGROND

Een statiegeldregeling berust op een systeem dat de teruggave van verpakkingen naar inzamelpunten stimuleert door middel van statiegeld dat door consumenten wordt betaald op het punt van aankoop. Statiegeld is een klein bedrag dat wordt geheven bij de aankoop van een product en dat wordt terugbetaald als de koper de verpakking van het product na gebruik weer inlevert.

De overweging om een statiegeldsysteem in te voeren voor eenmalige drankverpakkingen in het Brussels Gewest komt voort uit een dubbele uitdaging:

- Het efficiënter selectief inzamelen van bepaalde fracties, nl. PET-flessen en aluminium drankverpakkingen
- Het bieden van een oplossing voor het hardnekkig zwerfvuil probleem

De afdeling Gewest in transitie, Laboratorium luchtkwaliteit en Monitoring van Leefmilieu Brussel onderzocht in dit rapport de bandbreedtes van de gevolgen die kunnen plaatsvinden indien een statiegeldsysteem op eenmalige drankverpakkingen zou worden ingevoerd in Brussel. Uit het onderzoek is gebleken dat de openbare netheid in het algemeen een reëel probleem is in het Brussels Gewest, en dat het verhogen van de recyclagepercentage eerder bijkomstig is, aangezien België op dat vlak reeds goed presteert. Het resultaat van het onderzoek hangt dan ook nauw samen met een prioriteitsstelling, aangezien de respectievelijke bijdrage aan recyclage of openbare netheid verschillend is.

LEGISLATIEF KADER

- De Brusselse regering neemt stappen om de invoering van een statiegeldsysteem voor blikjes en plastic flessen in te voeren conform het regeerakkoord.
- De Europese Unie heeft een voorstel ingediend dat lidstaten verplicht uiterlijk op 1 januari 2029 een statiegeldsysteem voor eenmalige drankverpakkingen tot 3 liter in te voeren, overeenkomstig met de minimale eisen die gesteld worden in de ontwerpverordening betreffende verpakkingen en verpakkingsafval, tenzij er in 2026 en 2027 via andere mechanismen een recyclagegraad van 90% behaald wordt voor PET-flessen en aluminium blikken.

RECYCLAGE EN ZWERFVUIL

- In het Interregionaal Samenwerkingsakkoord (ISA) uit 2018 werd door de sector het engagement opgenomen om tegen 2022 90% van de drankverpakkingen in te zamelen en te recycleren. Daarnaast moet er volgens artikel 9 van de Europese single-use richtlijn tegen 2025 minimaal 77% van alle plastic drankflessen tot 3 liter worden ingezameld. In 2029 moet dit minimaal 90% zijn. Wat het kunststofafval betreft, legt de Europese richtlijn een minimum recyclagepercentage op van 50% tegen 2025 en 55% tegen 2030. België legt de lat in 2020 al op 50% voor het gewicht van kunststofafval.
- In België worden goede resultaten voor de recyclage van de totale hoeveelheid verpakkingsafval (79%) behaald tegen zeer lage groene punt bijdragen. Dit is mede te danken aan de interregionale samenwerkingsverbanden, de goed uitgewerkte uitgebreide producten verantwoordelijkheid (UPV-regeling), en de oprichting van een onafhankelijk controleorgaan (IVC). De huidige prestaties laten toe om de Europese en de Belgische doelstellingen te behalen, op de fractie van kunststofverpakkingen na (45%), maar het blijft een uitdaging en belangrijk om de materiaalketens verder te sluiten in het kader van duurzaam materiaalbeheer en de transitie naar een circulaire economie.
- Zwerfvuil is een problematiek die blijft aanhouden. De hoeveelheid zwerfvuil en afval uit de openbare vuilbakken in Brussel (2021) werd ingeschat als zijnde 30.000 ton of gemiddeld 25 kg per inwoner per jaar. Sluikstorten is hier niet inbegrepen.
- De hoeveelheden eenmalige drankverpakkingen dat niet gesorteerd worden en zich in het restafval bevinden bedragen in 2019 respectievelijk 1,3% en 0,5% voor PET-flessen en blikjes, samen goed voor 1,8% oftewel circa. 3.700 ton.
- De afzonderlijke inzamelingspercentages die worden waargenomen in de Europese landen die een statiegeld voor drankverpakkingen hebben ingevoerd, zowel voor recycling als voor hergebruik, zijn over het algemeen relatief hoog, gemiddeld 90%. Wereldwijd ligt het gemiddelde op 76%¹.

KENMERKEN VAN HET GEWEST

- De hoge bevolkingsdichtheid, de ruimtelijke differentiatie tussen armere en de welvarende stadsdelen, de taalbarrière en de hoge 'turn over' van nieuwkomers zijn factoren die een mogelijke ondermaatse prestatie van het sorteren bij huishoudens in de hand werken.ⁱⁱ
- Beschikbare ruimte voor huishoudens bepaalt het sorteersucces. Het Brussels Gewest kent een groot aandeel kleine woningen, 26% van de Brusselaars leeft in een overbevolkte woning. Gemiddeld woont 72% van de Brusselse inwoners op een appartement met een gemiddelde oppervlakte van 74m².¹
- De armoede in het Brussels Gewest ligt hoog, een derde van de bevolking leeft van een inkomen onder de armoederisicogrens (31%).
- Een relatief groot deel van de bevolking leeft in dichtbebouwde gemeenten, met een gemiddelde van 7.511 inwoners per km². Bij de overweging om een statiegeldsysteem in te voeren is het essentieel voldoende inzamelpunten te voorzien, zodat een negatief effect op andere materiaalstromen geminimaliseerd blijft.
- Er is een moderne gedragsattitudes van de bevolking. Ze hechten veel belang aan gemakzucht en persoonlijke tijd. In een potentieel statiegeldsysteem moet terugname snel zijn, de locaties moeten gemakkelijk toegankelijk zijn en weinig extra inspanning vragen van de burger.
- Ondanks de aanwezigheid van grote supermarkten, zijn er relatief veel kleine winkels. Volgens Statbel telt het Brussels Gewest 9 hypermarkten, 143 supermarkten, en 139 superettes.

DETAILHANDELAREN EN PRODUCENTEN

- De best presterende statiegeldsystemen vergoeden de detailhandelaren voor elke lege drankverpakkingen via een handling fee. De handling fee zorgt voor een inkomstenstroom om de kosten van deelname aan het systeem te dekken. Deze kosten kunnen bestaan uit personeel, vloeroppervlakte en de aanschaf of leasing van een machine indien nodig.
- Statiegeld levert stromen van hoogwaardige materialen voor recyclage die, samen met het kleiner aandeel niet-geïnd statiegeld, het systeem financieren.
- Alle moderne statiegeldsystemen kennen een vrijstelling voor kleine detailhandelaren die wellicht geen ruimte hebben voor zelfs kleine hoeveelheden ingeleverde verpakkingen. De juiste omvang voor het Brussels Gewest zou in overleg met kleine detailhandelaren moeten worden vastgesteld.
- Winkels die onder de vrijstellingsgrootte zitten, kunnen alsnog besluiten om deel te nemen indien de handling fee voor hen economisch aantrekkelijk is.
- Bij de meeste moderne statiegeldsystemen kunnen inwisselingen ofwel manueel of machinaal gebeuren. Ook dit is een beslissing die in overleg met de detailhandel moet worden vastgelegd.

LOKALE OVERHEID

- De gemeenten spelen, samen met het Gewest, een beslissende rol in het proper houden van de openbare ruimte. Om hen te steunen heeft de Brusselse regering een budget van 2,5 miljoen euro vrijgemaakt om projecten te financieren die de netheid in de wijken moeten verbeteren.
- Zwerfvuil opruimen en openbare vuilbakken legen is een aanzienlijke kost voor de lokale autoriteiten. Een onderzoek van Comase naar de kosten verbonden aan zwerfvuil voor het Brussels Gewest concludeerde dat gemeenten jaarlijks hier ongeveer 116 miljoen euro aan spenderenⁱⁱⁱ.
- Het huidige systeem voor selectieve inzameling, i.e. de blauwe zak, is niet effectief voor het verzamelen van drankverpakkingen die 'on-the-go' worden geconsumeerd. Deze worden eerder achtergelaten in de openbare ruimte of in de openbare vuilbakken gedeponeerd waardoor het waardevol materiaal verloren

¹ Cijfers opgehaald van wijkmonitoring (2001)

gaat. De lokale overheid zou out-of-home recyclage toegankelijker kunnen maken door sorteervuilbakken in de openbare ruimte te plaatsen.

HOUDING EN GEDRAG VAN DE BURGER

- Steun voor een statiegeldsysteem ligt hoog onder deelnemers van enquêtes (74% staat positief tegenover een statiegeldsysteem), maar tijdens kwalitatief marktonderzoek bleek eerder dat de invoering een erg complexe materie is voor de burger waar veel vragen onbeantwoord blijven.
- Om de adoptie van een statiegeldsysteem op eenmalige verpakkingen bij de bevolking succesvol te maken zullen grote inspanningen geleverd moeten worden. Het onderzoek suggereert een aantal gebieden waarop het ontwerp en de communicatie kunnen worden geoptimaliseerd om tegemoet te komen aan de standpunten en zorgen van de burger indien een statiegeldsysteem wordt ingevoerd.
- Bij de analyse van gedragsverandering van mensen die de openbare ruimte vervuilen kon er geen eenduidig positieve verandering van gedrag vastgesteld worden in een statiegeldsysteem. Wel ontstaat er een nieuw type vervuilers bij mensen die momenteel de openbare ruimte niet-vervuilen. Zij zouden hun drankverpakking in de openbare ruimte achterlaten onder het voorwendsel van een sociale geste naar kwetsbare mensen toe.
- In het huidige afvalbeheersysteem worden de instructies en regels voor elke fractie niet goed begrepen. De complexiteit van de sorteerregels weegt zwaar door bij de inwoners van het Gewest. Het Brussels Gewest heeft vaak te maken met een nieuw publiek dat niet op de hoogte is van de lokale milieuwetgeving. Er wordt geijverd vanuit de burgers om de communicatie aan te passen op maat van de doelgroep en deze te vereenvoudigen. Een mogelijke invoering van een statiegeldsysteem moet gepaard gaan met een duidelijke communicatiecampagne over het principe, de regels en de consequenties van het niet-inleveren om de drempel om deel te nemen zo laag mogelijk te houden voor de burger.

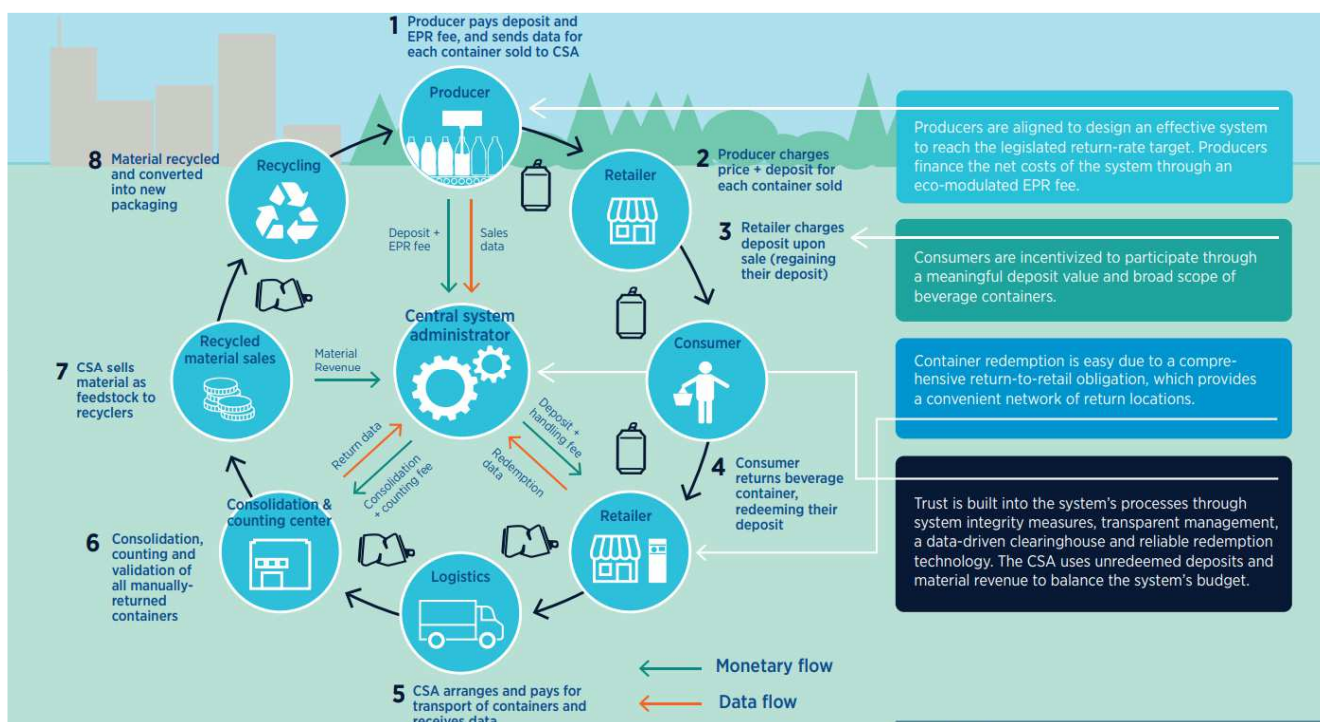
SAMENVATTING

1. BUITENLANDSE ERVARINGEN

Statiegeldsystemen voor eenmalige drankverpakkingen worden al jaren toegepast in verschillende landen en regio's ter wereld. Alleen al in de Europese Unie wordt dit systeem in negen landen toegepast (Denemarken, Duitsland, Estland, Finland, IJsland, Kroatië, Nederland, Noorwegen en Zweden), terwijl in andere landen (Litouwen, Letland, Malta, Schotland, Portugal) deze worden geïmplementeerd. Ook breiden verschillende Europese landen de reikwijdte van hun systemen uit: zo voegt Nederland eind 2022 drankblikjes toe en worden sappen en siroopproducten vanaf januari 2023 opgenomen in het Zweedse systeem.

In de Europese Unie is een belangrijke drijfveer om een statiegeldsysteem in te voeren de SUP-richtlijn doelstelling om 90% gescheiden inzameling van plastic flessen tegen 2029 te behalen. De afzonderlijke inzamelingspercentages die worden waargenomen in Europese statiegeldsystemen, zowel voor recycling als voor hergebruik, zijn over het algemeen relatief hoog, gemiddeld 90%. Wereldwijd ligt het gemiddelde op 76%^{iv}.

De systemen die in de verschillende landen worden gebruikt, verschillen sterk van elkaar, hetzij wat betreft materialen die ze bevatten, hetzij de operationele organisatie van het systeem. Vrijwel alle Europese statiegeldsystemen zijn gebaseerd op een return-to-retail-model waarbij de drankhandelaren en producenten wettelijk verantwoordelijk zijn voor de inzameling van lege verpakkingen. Dit model wordt beschouwd als optimaal, omdat het voor de consument het gunstigst is en voor de detailhandel voordelen biedt in de vorm van meer bezoekers, economische stimulansen en een beter bedrijfsimago. Return-to-depot, waarbij consumenten lege drankverpakkingen naar inzamelcentra brengen is gebruikelijker in Noord-Amerika, IJsland is het enige Europese land met dit model. Daarnaast worden de meeste modellen centraal beheerd, wat betekent dat de beheerder een non-profitorganisatie is die verschillende belanghebbenden vertegenwoordigt, de statiegelden beheert en verslag uitbrengt aan de overheid. In Europa is Duitsland het enige land dat geopteerd heeft voor een gedecentraliseerd model.

Figuur 1: Werking statiegeldsysteem centrale beheerder (bron: Tomra)

Om hygiënische redenen maken verpakkingen van melk en vruchtensappen geen deel uit van het statiegeldsystemen. Ook alcohol wordt vaak uitgesloten van het systeem, met uitzondering van bier. Finland vormt een uitzondering daar vallen alle alcoholverpakkingen onder het statiegeldsysteem. Ook Duitsland heeft haar systeem uitgebreid naar alcoholhoudende dranken zoals wijn, mousserende wijn of mixdranken, maar ook voor vruchten- en groentesappen en nectars, alsmede voor bepaalde zuivelproducten. Zeer kleine (minder dan 0,1 liter) en zeer grote (meer dan 3 liter) drankverpakkingen vallen meestal ook niet onder het systeem.

De Duitse ervaring laat zien dat het invoeren van een statiegeld voor eenmalige verpakkingen zorgde voor een stijging van het rendement en de recyclagepercentages van eenmalige drankverpakkingen, maar dat dit gepaard

kan gaan met onbedoelde effecten op het hergebruik, waaronder de afname van het marktaandeel. Mogelijke verklaringen voor het steeds groter wordende marktaandeel van eenmalige drankverpakkingen is het gebruiksgemak voor inlevering en de economische voordelen voor consumenten, retailers en fabrikanten^v. Dergelijke onbedoelde effecten moeten worden overwogen om de implementatie van een circulaire economie mogelijk te maken die prioriteit geeft aan vermindering en hergebruik in vergelijking met recyclage^{vi}.

Het is de combinatie van en een samenspel tussen verschillende factoren dat bepaalt hoe gebruiksvriendelijk een systeem is en dat bepaalt of de 90%, of meer, gescheiden inzameling behaald kan worden. Eonomia slaagde erin vier van de meest voorkomende factoren van een goed presterend systeem te identificeren^{vii}:

1. De waarde van het statiegeld is bepalend om deel te nemen
2. Zeer gemakkelijke inlever- en terugbetalingsmogelijkheden, waaronder zowel het absolute aantal inleverpunten als de geografische locatie van inleverpunten in relatie tot ander dagelijks gedrag
3. Een consistent en eenvoudig systeemontwerp dat het publiek zal begrijpen en motiveren om van het statiegeldsysteem gebruik te maken
4. Duidelijke communicatie (inclusief campagnes, etikettering en zichtbare infrastructuur) ter ondersteuning van de bovengenoemde factoren

Goed presterende systemen stellen de waarde van het statiegeld vast door rekening te houden met de koopkracht van de respectievelijke markt en met de relatieve weerstand van de economie en verschillen in welvaart. De waarde moet hoog genoeg liggen om consumenten te motiveren lege verpakkingen in te leveren zodat een inzamelgraad van 90% behaald kan worden, maar laag genoeg liggen om fraude te ontmoedigen.

Hoewel het definitieve statiegeldbedrag zal afhangen van de inzamelingsinfrastructuur van het systeem en de inzamelingsdoelstelling, wijzen de prestatiemetingen erop dat een statiegeld van minimaal 0,10 euro momenteel als doeltreffend kan worden beschouwd.

Er kan worden geopteerd voor het gebruik van één enkele of vaste statiegeldwaarde versus een variabele waarde voor alle soorten dranken, materialen en formaten. Een vast statiegeldbedrag zorgt voor harmonie, duidelijkheid en de minste verwarring bij consumenten. Er kan echter gekozen worden om hogere statiegeldwaarden te stellen voor grotere en duurdere verpakkingen om ervoor te zorgen dat de financiële prikkel om een drankverpakking terug te brengen aanwezig blijft.

Hoewel er geen maatstaf voor gemak bestaat, bieden goed presterende systemen inleverpunten parallel aan de dichtheid van de winkels. Het gemiddelde aantal automatische inname-apparatuur (RVM) in de Europese landen die al een statiegeldsysteem hebben telt ongeveer 1 per 1.900 inwoners. Toegepast op het Brussels Gewest, dan zouden er volgens het Europese gemiddelde 642 RVM's geïnstalleerd moeten worden. Vanwege de grotere bevolkingsdichtheid in stedelijke gebieden worden de plaatsen van effectieve inleverpunten echter niet enkel benaderd volgens een gemiddelde. Zo bedraagt het aantal inzamelpunten per vierkante kilometer in heel Noorwegen 0,3, maar in de hoofdstad Oslo zijn dat er 11.

Gelet op het aantal hypermarkten (9) en supermarkten (143) in het Brussels Gewest, is het aangenomen dat er een fijn netwerk aan handmatige terugnamepunten of depots opgericht zal moeten worden om te garanderen dat er voldoende inzamelpunten zijn om het systeem zo gebruiksvriendelijk te maken.

2. AANDACHTSPUNTEN PER SECTOR

Voor een breed scala aan actoren is een rol weggelegd indien het Brussels Hoofdstedelijk Gewest een statiegeldsysteem zou invoeren. Een statiegeldsysteem kan alleen succesvol zijn als de betrokken producenten, leveranciers en detailhandelaren ermee akkoord gaan en het systeem steunen. Hieronder worden de voordelen en de aandachtspunten voor de industrie, de detailhandel en de lokale overheid geschetst.

2.1. Industrie

De Uitgebreide producentenverantwoordelijkheid (UPV) stelt de producent van een product verantwoordelijk voor de gehele levenscyclus van het product en met name voor de terugname, recyclage en definitieve verwijdering van het product. Statiegeldsystemen verbinden drankenproducenten ertoe de terugname van verpakkingen te beheren en de kosten van het systeem te dekken.

Producenten en importeurs van eenmalige drankverpakkingen dragen doorgaans een kleine vergoeding bij per verkocht verpakkingen via een statiegeldsysteem. Wanneer ze hun producten doorverkopen aan detailhandelaren en groothandels, brengen zij het statiegeld op elk artikel in rekening. Dit geld wordt doorgestuurd aan de systeembeheerder en vervolgens teruggegeven aan de detailhandel wanneer hun leeggoed wordt opgehaald.

De kosten voor labelen van producten die onder statiegeld vallen (barcode, logo – ev. in speciale inkt om fraude te voorkomen) worden gedragen door de drankenproducten.

De invoering van een statiegeldsysteem kan verder een impact teweeg brengen op de omzet en tewerkstelling binnen de sector van de drankenproducenten. Deze impact kan te wijten zijn aan verschuivingen in aankoop van dranken of verschuivingen naar drankverpakkingen die niet onder het statiegeldsysteem vallen.

Het risico op een verschuiving van de aankopen verdient de nodige aandacht in een verdere uitwerking van een concreet voorstel voor een statiegeldsysteem^{viii}. Enkel op dat ogenblik kan het risico beter ingeschat worden, en kan er gezocht worden naar risicobeheersmaatregelen die het risico op netto kosten, in het geval een prijsstijging van drankproducten, overdragen of beperken.

De bedrijven profiteren op hun beurt van de grotere beschikbaarheid van gerecycleerde materialen van betere kwaliteit. Lidl in Duitsland bijvoorbeeld is in staat geweest de kringloop bijna volledig te sluiten door hun eigen merkflessen in te zamelen en deze vervolgens te recyclen en er nieuwe flessen van te maken voor verkoop in hun winkels.

In Noorwegen hebben producenten die deelnemen aan het statiegeldsysteem het voorrangrecht om het gerecycleerde materiaal te kopen. Hoewel het statiegeldsysteem in Noorwegen vrijwillig is, dragen bijna alle producten die in het land worden verkocht het statiegeldteken. Dit omdat het de meest milieuvriendelijke optie is en het levert tegelijkertijd de laagste kosten op voor de producent.

2.2. Detailhandel

De detailhandel is het sleutelement in een statiegeldsysteem return-to-retail, aangezien zij belast zijn met het beheer van zowel statiegeld als de verpakkingen. Detailhandelaren betalen het statiegeld op elk artikel dat zij kopen van producenten, importeurs of groothandelaren, en berekenen vervolgens dat statiegeld door aan de consument. Ze betalen dat bedrag terug wanneer de consument de verpakking terugbrengt. Lege verpakkingen worden vervolgens opgeslagen totdat de systeembeheerder ze ophaalt. Voor een goede werking van het systeem is de deelname van een groot aantal detailhandelszaken essentieel.

Doorgaans worden detailhandelaren betaald voor hun rol in het systeem in de vorm van een administratiekost ('handling fee'). In goed presterende systemen wordt deze vergoeding door de centrale beheerder, die door de drankindustrie wordt gefinancierd, aan de detailhandelaar betaald. De waarde per drankverpakking wordt gewoonlijk vastgesteld door een centrale systeemorganisatie. Administratiekosten zijn voornamelijk bedoeld ter compensatie van de kosten die gepaard gaan met de inname en sorteren van de inzameling van drankverpakkingen, investeringen in extra arbeid (voor manuele inname) of voor het kopen of leasen van RVM's. Op lange termijn zijn ze ook bedoeld om uitgaven te dekken die verband houden met ruimtevereisten of overheadkosten zoals site-onderhoud en elektriciteit. In Europa is het gebruikelijk om een gedifferentieerde vergoeding te betalen afhankelijk van de wijze van inzameling en de daartoe behorende kosten.

In de best presterende systemen worden detailhandelaren en andere distributeurs dat statiegeldverpakkingen verkopen verplicht deze terug te nemen, maar alleen verpakkingen van hetzelfde type dat zij verkopen, ongeacht of de verpakking in kwestie door hen of door een andere detailhandelaar wordt verkocht (d.w.z. een detailhandelaar die alleen PET-flessen verkoopt, is niet verplicht aluminium of glazen verpakkingen terug te nemen, maar moet alle PET-flessen accepteren, ongeacht hun grootte of merk)^x. Deze aanpak maakt het systeem toegankelijker voor de consument. In Zweden is er geen verplichting voor detailhandelaren die statiegeldverpakkingen verkopen om deel te nemen aan het inzamelingssysteem, met als gevolg dat Zweden een iets lagere inzamelingspercentage heeft in vergelijking met de andere Scandinavische landen^x.

Kleine detailhandelaren met een vloeroppervlak onder een bepaalde grootte worden vrijgesteld van de innameverplichting. In Litouwen bijvoorbeeld moeten winkels van minder dan 300 m² niet deel te nemen, in Nederland en Duitsland ligt de ondergrens op 200m².

Handelaren onder het vrijstellingsniveau kunnen ervoor kiezen verpakkingen te aanvaarden als zij besluiten dat dit in hun economisch belang is. Redenen hiervoor zijn onder meer:

- de administratiekost dat voor elk artikel wordt betaald;
- de grotere toeloop van klanten die lege artikelen terugbrengen;
- de kans dat die klanten hun teruggebrachte statiegeld in dezelfde winkel uitgeven.

Internationale ervaring toont dat die grotere detailhandelaren het doorgaans kostenefficiënt vinden om RVM te gebruiken. De hoeveelheid dranken die zij verkopen en het volume dat zij kunnen verwachten teruggestuurd te

krijgen, betekent dat de kleine verwerkingskost op elk item relatief snel de initiële kosten voor de aankoop van een machine dekt.

De kosten zijn voornamelijk afhankelijk van het aantal statiegeldmachines waarin geïnvesteerd moet worden, de personeelskosten in de kleine en grote distributiecentra (tijdsbesteding), transportkosten en de kosten voor producenten om de etiketten te veranderen en het logistieke systeem aan te passen.

Uit analyses van OVAM en ADEME blijkt dat het aantal statiegeldmachines bepalend is in de totale kosten van het systeem. Deze kosten bestaan voornamelijk uit vaste kosten (aanschaf en onderhoud van de RVM en kosten ruimtebeslag) en worden weinig beïnvloed door de teruggenomen hoeveelheden. Er wordt aanbevolen om RVM aan te kopen die verpakkingen kunnen samenpersen. De aankoopkost ligt iets hoger, maar het samenpersen van drankverpakkingen levert een toegevoegde waarde op binnen een statiegeldsysteem. Door verpakkingen samen te persen worden PET-flessen verkleind tot een verhouding van 2,5:1 en aluminium blikjes 6:1. Dit bespaart ruimte en bijgevolg transportkosten en gaat fraude tegen, aangezien verpakkingen niet tweemaal kunnen worden ingewisseld. Hoe dichter de verpakkingen bij het inwisselpunt worden samengeperst, hoe meer brandstof, koolstof en grondstoffen worden bespaard. Onder meer om deze reden stimuleren systemen zoals Noorwegen en Zweden het gebruik van RVM's die verpakkingen kunnen verdichten.

In sommige statiegeldsystemen bieden fabrikanten van statiegeldautomaten deze automaten gehuurd of gratis aan in ruil voor een groter deel van de administratiekost. De detailhandelaren die ervoor kiezen deel te nemen, kunnen ook kiezen tussen een automaat of manuele inzameling. Hoe dan ook krijgen ze een inkomstenstroom via de administratiekosten.

Naast de hoge kapitaalkosten, moeten detailhandelaren ook een deel van hun opslagruimte afstaan. Vooral bij een manuele inzameling weegt de kost van het ruimtegebruik zwaar door, in het geval van de analyse uit Frankrijk bedraagt deze zelfs 90%. Daarboven zal de extra behandeling en inzameling van drankverpakkingen bij verkooppunten arbeidstijd vergen en dus extra kosten voor de detailhandelaar met zich meebrengen.

2.3. Lokale overheid

De invoering van een statiegeldsysteem kan extra financiële implicaties met zich meebrengen voor lokale besturen en het afvalbeheer die in een verdere uitwerking van het systeem opgenomen moet worden.

Hieronder wordt aangehaald welke impact verwacht kan worden op de openbare netheid en voor de ophaaldiensten en de afvalverwerkingssector.

2.3.1. Impact op de openbare netheid

Hoewel blikjes en flesjes qua gewicht of volume een aanzienlijk deel van het zwerfvuil uitmaken, zouden veel voorwerpen die vaak worden weggegooid uiteraard niet onder een statiegeldsysteem vallen. Onderzoek wijst aan dat vuil, vuil aantrekt, dit wil zeggen dat mensen eerder geneigd zijn vuiligheid achter te laten daar waar er al zwerfvuil aanwezig is. Een vermindering van het zwerfvuil kan bijgevolg een positief domino-effect hebben op andere items.

Het werkelijke effect van een statiegeldsysteem op het zwerfvuil in de praktijk is minder goed bewezen door gebrek aan studies die de hoeveelheid drankverpakkingen in zwerfvuil vergelijken voor en na de invoering van een statiegeldsysteem. Wel is er een consensus dat de impact afhankelijk is van een aantal factoren, waaronder de waarde van het statiegeld, de publieke participatie, het aantal inzamelpunten en de hoeveelheid drankverpakkingen die geaccepteerd worden.^{xi}

De meest recente daling van het aantal kleine PET-flessen in het zwerfvuil in Nederland (een vermindering van 53%) is veelbelovend, maar tot nu toe kan er geen causaal verband aangetoond worden². Wel kan er aangenomen worden dat de impact van statiegeld op het zwerfvuil positief zal zijn, maar de exacte omvang van de impact voor het Brussels Gewest is door gebrek aan studies in België en het verschil in cultuur met buitenlandse voorbeelden moeilijk in te schatten.

Hierdoor is de impact op de huidige zwerfvuilkosten moeilijk in te schatten. Uit de literatuur blijkt verder dat er een impact verwacht kan worden op de onderstaande kostenposten. Deze gevolgen moeten in een volgend stadium gekwantificeerd worden.

- Lagere kosten in verband met straatreiniging, zowel door een vermindering van zwerfvuil als door minder onderhoud van de openbare vuilnisbakken (waarvan wordt aangenomen dat ze minder snel vol raken).

² In de analyse van Rijkswaterstaat wordt de evolutie van op de markt gebrachte flessen niet opgenomen in de analyse. Bijgevolg is het onzeker is of de daling in het zwerfvuil enkel te danken is aan de invoering van een statiegeldsysteem.

Het Gewest telt momenteel 12.000 openbare vuilbakken. De frequentie van de inzameling kan van gemeente tot gemeente sterk verschillen (1 tot 2 dagen per week tot zelfs meerdere malen per dag) en dat geldt ook voor het personeel dat daarvoor wordt ingezet. Een analyse moet uitmaken of er degelijk een daling van de kosten zal plaatsvinden.

- Eventuele gewijzigde kosten betreffend de afvaldiensten.
- Potentiële inkomsten als de gemeenten zelf niet ingewisselde drankverpakkingen uit restafval of zwerfvuil kunnen halen en het statiegeld kunnen innen.

Een statiegeldsysteem haalt waardevol materiaal uit de recyclagestroom hetgeen een negatief effect kan hebben op de kosteneffectiviteit van het huis-aan-huis ophalen. Echter vallen er ook besparingen te verwachten doordat lokale besturen minder aan recycleerbaar materiaal in het restafval moeten verwerken. Onderzoek in Montreal toonde aan dat de uitbreiding van het statiegeld systeem een positief financieel gevolg zou hebben op de lokale besturen door de vermeden kosten van de omgeleide materialen. In de uitbreiding van hun systeem wordt 90% aan materialen die in selectieve inzameling werden opgehaald omgeleid naar een statiegeldsysteem en 59% aan materialen uit de stroom van huishoudelijk afval^{xii}.

2.3.2. Impact recyclage en afvalbeheer

Een aandachtspunt voor de overheid zijn de lange termijncontracten die werden afgesloten met de afvalverwerkingsbedrijven die een bepaalde stroom aan afval moeten verwerken. De introductie van een statiegeldsysteem zal naar verwachting de hoeveelheid verpakkingsafval die door de lokale autoriteiten worden ingezameld doen dalen. Dit zal naar verwachting resulteren in gevolgen voor inzamelsystemen, evenals veranderingen in de kosten van het beheer van de ingezamelde materialen. Bij een verlaging van de frequentie van de ophaling van de PMD-fractie verlaagt ook de omzet voor de private ophalers en sorteerdere. Daar tegenover staat dat de statiegeldverpakkingen moeten worden opgehaald op plaatsen waar ze worden teruggenomen.

Door een apart circuit voor aluminium en PET op te zetten, verliest het systeem van de blauwe zak een aanzienlijke bron van inkomsten. PET en aluminium behoren tot de meest waardevolle materiaalstromen in de blauwe zak. Dit kan de selectieve inzameling aan huis te duur maken, wat kan leiden tot prijsstijgingen. Net Brussel bevestigt deze aanname. Het aantal rondes voor de ophaling van de blauwe zak wordt bepaald door de vrachtwagenkilometers. Indien het afvalgewicht van de blauwe zak afneemt, zal dit een negatieve impact hebben op gewicht per afgelegde kilometer. Verder vrezen ze ook initieel voor een extra kost in de opruiming van het zwerfafval, mensen zouden de blauwe zakken openscheuren om de statiegeldverpakkingen eruit te halen

Daarnaast bestaat er ook een risico dat consumenten andere kleinere fracties niet meer selectief wil aanbieden, maar in het restafval brengt. Dit gedrag kan evenzeer moeilijk kwalitatief ingeschat worden. Voorbeelden uit het buitenland tonen echter niet aan dat de consument de overige fracties minder selectief bijhoudt.

De invoering van een statiegeldsysteem zal een effect hebben op de werking van Fost Plus. Er zullen in de blauwe zak nog altijd flessen en blikjes aanwezig zijn. Deze zullen gesorteerd moeten worden, maar de sorteercentra zullen heel wat minder materiaal zien aankomen en dat zal een economische impact hebben. Het is waarschijnlijk dat een tussenkomst van de overheid hier essentieel is en dat een nauwe samenwerking met Fost Plus van essentieel belang is.

3. FINANCIERING VAN HET SYSTEEM

Strikt genomen is een statiegeldsysteem waarbij men hetzelfde bedrag terugkrijgt dat men oorspronkelijk betaald heeft, een gedragssturende en geen financierende maatregel. Het strekt ertoe de consumenten aan te zetten om de eenmalige drankverpakkingen naar inzamelpunten terug te brengen. Een statiegeldsysteem heeft dus niet per se de bedoeling om de verwerking van ingezamelde verpakkingen te financieren.

In de hypothese dat elke verpakking waarop statiegeld wordt betaald wordt terugggebracht en er dus geen financiële middelen overblijven, dan is het statiegeldsysteem als gedragssturend instrument zeer effectief. In theorie zou een statiegeldsysteem dan ook geen kosten met zich mee mogen brengen voor de consument, aangezien deze de betaalde borgsom terugkrijgt bij de inlevering van lege verpakkingen. In werkelijkheid is echter het tegenovergestelde waar.

De belangrijkste opbrengstenposten zijn het niet-geïnd statiegeld en de opbrengsten uit de verkoop van materialen voor recyclage. De opbrengsten van het niet-geïnd statiegeld is moeilijk op voorhand te voorspellen. Ervaringen uit het buitenland laten zien dat retourpercentages variëren van 80 tot 98%. Daar de hoogte van een statiegeldbedrag niet de enige parameter is dat de prestatie van een statiegeldsysteem bepaalt, is het uitdagend op voorhand in te schatten hoe goed het systeem zal presteren in het Brussels Gewest. Een systeem dat hogere

inleveringsgraad bereikt, bijvoorbeeld 95%, zal als gevolg hebben voor de producenten dat ze een bijdrage zullen moeten betalen ('UPV-vergoeding') om de kosten en inkomsten in het systeem te balanceren. Ook blijkt dat een statiegeldsysteem dat volgens een variabel tarief werkt goedkoper is om uit te voeren, omdat er hogere inkomsten zullen zijn door niet-geïnde waarborgen door de klant. In Noorwegen, waar de inzamelgraad 90% bedraagt en de waarde van statiegeld tussen EUR 0,16 en 0,25 ligt, bedraagt de vergoeding van de producenten ongeveer 5% van de inkomsten.

De UPV-vergoeding kan worden vastgesteld op basis van de volledige kosten voor de behandeling en recyclage van het type materiaal dat de producent op de markt wil brengen (bekend als "eco-gemoduleerde" vergoedingen). Dit zorgt ervoor dat de ene producent de andere niet kruissubsidieert. Het is een extra stimulans voor producenten om verpakkingen te gebruiken die ontworpen zijn met het oog op recyclage.

4. ECOLOGISCHE GEVOLGEN VAN HET SYSTEEM

Eenmalige drankverpakkingen vertegenwoordigen een aanzienlijke hoeveelheid aan waardevol en recycleerbaar materiaal en een accumulatie van broeikasgasemissies (GHG) in verband met hun productie, gebruik en verwijdering. Het inzamelen van gebruikte drankverpakkingen en het recycleren ervan tot grondstof voor nieuwe producten is een essentiële stap in het omarmen van circulaire economiepraktijken en het verminderen van toekomstige broeikasgasemissies.

De milieuwinsten die te verwachten zijn in een statiegeldsysteem, komen niet rechtstreeks van het systeem, maar eerder door het hoge recyclingpercentage dat behaald wordt door hoge inzamelingspercentages en zuivere fracties. In het bijzonder zijn de emissies die worden vermeden door de recyclage van aluminium bijzonder hoog. Deze eerste schattingen van de verminderde uitstoot van broeikasgassen moet worden aangevuld en betrouwbaarder worden gemaakt door het uitvoeren van een multi-criteria LCA, die het ook mogelijk zou maken om andere milieuvraagstukken aan te pakken (energieverbruik, impact op biodiversiteit, enz.).

Een toenemend aandeel van de ingezamelde eenmalige drankverpakkingen kunnen worden gerecycleerd als bottle-to-bottle, als gevolg van de homogene, zuivere fractie. Bij gemengde inzameling (het huidige Belgisch systeem) is dit enkel mogelijk onder moeilijker omstandigheden. Toch moet er rekening gehouden worden met verschillen in productie en verwerking aan het einde van de levensduur van een bepaald materiaal om de werkelijke milieu impact van een drankverpakking te beoordelen. Zo wordt er in België door hoogtechnologische sorteercentra recycleerd met een zuiveringsgraad van 95% behaald. In 2020 werd meer dan 50% van de PET gerecycleerd als bottle-to-bottle. De verwerking aan het einde van de levensduur van een verpakking kan veranderen als gevolg van bijvoorbeeld technologische vooruitgang en verschillende beleidshefbomen op het gebied van afvalbeheer. Het is daarom aangeraden dat beleidsvorming steunt op toekomstscenario's, als aanvulling op studies over huidige (en vroegere) productsystemen.

5. PUBLIEKE OPINIE OVER HET SYSTEEM

De aanname is dat bij de invoering van een statiegeldsysteem voor eenmalige drankverpakkingen er een financiële prikkel zal zijn voor de consument om eenmalige drankverpakkingen selectief bij te houden en terug te brengen naar een inzamelpunt. Het is echter niet voldoende om een stimulans te creëren voor de consument om drankverpakkingen terug te brengen, het systeem moet er ook voor zorgen dat de inzamelgraad verhoogt.

De stimulans moet zo hoog liggen dat statiegeldverpakkingen niet meer selectief worden aangeboden met het PMD-afval, niet meer in het restafval worden gedeponeerd en niet meer in de natuur worden achtergelaten. Uit buitenlandse ervaringen met statiegeld blijkt dat het heffen van statiegeld inderdaad een incentive is om een statiegeldverpakkingen terug te brengen naar de winkels.

Succesvolle statiegeldsystemen vereisen een breed scala aan mogelijke inleverlocaties, wat het gemak voor het publiek duidelijk vergroot. Wanneer mensen thuis winkelen voor consumptie, kunnen lege verpakkingen gemakkelijk worden ingeleverd bij hun volgende bezoek. Wanneer huishoudens online boodschappen bestellen, kunnen lege drankverpakkingen worden afgegeven aan het voertuig waarmee ze zijn afgeleverd.

Zoals gebleken in een aantal landen zoals Duitsland, Estland, Finland, Litouwen en Nederland kan de inleverinfrastructuur voor eenmalig gebruik en hergebruik gemakkelijk worden geïntegreerd. De consumenten profiteren van de mogelijkheid beide soorten verpakkingen bij dezelfde inzamelpunten te kunnen inleveren.

Het Duits statiegeldsysteem heeft verder geleid tot een het ontstaan van een informele economie, de Pfandjäger of Pfandsammler. Dit zijn meestal werklozen en gepensioneerden die zoeken naar achtergelaten statiegeldverpakkingen als extra bijverdienste.^{xiii} Dit verschijnsel wordt veel vaker toegepast in stedelijke gebieden

vanwege een groter aantal openbare ruimtes en een hoger armoedeniveau in de steden. Zowel het publieke bewustzijn als de debatten rond de problemen van Pfandsammler nemen echter wel toe.^{xiv}

In België ligt de steun voor een statiegeldsysteem hoog onder deelnemers van enquêtes (74% staat positief tegenover een statiegeldsysteem), maar tijdens kwalitatief marktonderzoek, naar de houding van de consument ten aanzien van een statiegeldsysteem en de te verwachte gedragsreactie, bleek dat de invoering een erg complexe materie is voor de burger waar veel vragen onbeantwoord blijven.

Het verzamelen en terugbrengen van statiegeldverpakkingen vergt van de consument een grotere inspanning in vergelijking met de wekelijkse huis-aan-huis inzameling. Daar waar het effect op zwerfvuil wel bevat kan worden, is de meerwaarde ervan ten opzichte van het huidige sorteerbeleid via de blauwe zak niet duidelijk voor de meerderheid. Bij de huidige thuissorteerder overheerst vooral een gevoel van extra werk en extra logistiek zonder duidelijke info rond de effectiviteit op vlak van sortering en verdere recyclage. Het geeft het gevoel van (opnieuw) extra maatregelen. De inspanningen in de thuiscontext worden groter, terwijl de thuiscontext eerder los staat van de zwerfvuilproblematiek. Het wordt ervaren als een inspanning die gevraagd wordt van de 'goede' burger voor het asociale gedrag van een minderheid van de bevolking, nl. de hardleerse vervuilers. De adoptie van nieuwe gewoontes en automatismen roept een zekere weerstand op. Zonder duidelijke communicatie over de milieuvoordelen van de regeling en de bredere overheidsaanpak van kunststofafval bestaat het risico dat de vrees die de deelnemers tijdens het kwalitatieve onderzoek hebben geuit, na de lancering ook bij het grote publiek zal plaatsvinden. Het is belangrijk dat de communicatie over het systeem informatie bevat die deze bezorgdheid wegneemt.

Voor velen lijkt de financiële impact van het niet-terugbrengen van de verpakkingen de belangrijkste driver om deel te nemen aan dit systeem, zowel in de thuiscontext als in de out-of-home context. Personen die vandaag dit type afval niet sorteren zouden zo gemotiveerd worden om deze verpakkingen richting selectieve inzameling te sturen. Op voorwaarde dat de inzamelmodaliteiten en terugbetalingssystemen aangepast zijn aan de lokale context, waardoor ze gemakkelijk toegankelijk en gebruiksvriendelijk zijn. Er is duidelijk een voorkeur om de teruggave te organiseren bij de supermarkt, zodat de handeling opgenomen kan worden tijdens de boodschappen. Maar er is ook een zekere bezorgdheid over de toegankelijkheid voor mensen zonder auto of zij die niet bij grotere supermarkten winkelen. Er is vraag naar alternatieve inleverpunten, via kleinere winkels in winkelstraten of andere centraal gelegen inleverpunten in gebieden waar veel mensen komen. Verder was er ook een bezorgdheid hoe goed de inleverpunten bij supermarkten de grote stroom aan drankverpakkingen zullen kunnen opvangen. Velen verwachten hun verpakkingen in bulk in te leveren. Er moet dus worden voorzien dat de supermarkten meerdere inleverpunten hebben die goed onderhouden worden en regelmatig leeg gemaakt worden om wachttijden te beperken of zelfs investeren in RVM die in bulk verpakkingen aanvaardt. Daarnaast zullen inleverpunten in gebieden waar veel mensen komen van vitaal belang zijn, als ook oplossingen voorzien voor de meest kwetsbaren (bv. aan huis ophaling).

Bij de analyse van gedragsverandering bij het profiel van mensen die de openbare ruimte vervuilen kon er geen eenduidig positieve verandering vastgesteld worden in een statiegeldsysteem, en zijn er zelfs personen die momenteel de openbare ruimte niet vervuilen die zouden overschakelen naar het vervuilen van de openbare ruimte, onder het voorwendsel van een sociale geste voor kwetsbare mensen. De meesten gaven zelfs aan dat het onwaarschijnlijk is dat zij een verpakking geconsumeerd buitenshuis zouden bijhouden om terug naar huis te brengen. Om te vermijden dat er extra zwerfvuil ontstaat is er behoefte aan een groot aantal inleverpunten buitenshuis (bv. in alle winkels waar dranken kunnen worden gekocht) om deze inlevering te vergemakkelijken. Als dit niet mogelijk is, kan communicatie worden gebruikt om nieuwe sociale normen aan te moedigen waarbij verpakkingen mee naar huis worden genomen om ze samen met andere materialen te recyclen, hoewel dit waarschijnlijk minder effectief zal zijn, vooral op korte termijn.

Voor consumenten die hun drankverpakkingen niet terugbrengen zal er een effectieve prijsstijging zijn onder een statiegeldsysteem. Daarnaast kan er over het algemeen aangenomen worden dat er een lichte prijsstijging zal zijn als gevolg van het doorberekenen van de kosten van het systeem door bedrijven aan de consument^{xv}. De consument moet tevens ook in staat zijn om het statiegeld te kunnen voorschieten. Met een statiegeld van 25 cent per verpakking, kan dit voor 30% van de bevolking dat in armoede leeft een drempel worden om deze verpakkingen aan te kopen. Verdere analyse naar de hoogte van een statiegeld in lijn met de aankoopkracht van de Brusselse bevolking is aangeraden.

Om de invoering van een statiegeldsysteem op eenmalige verpakkingen succesvol te maken bij de gebruikers zullen grote inspanningen gemaakt moeten worden. Een mogelijke invoering van een statiegeldsysteem gaat gepaard met een duidelijke communicatiecampagne over het principe, de regels en de consequenties bij het niet-inleveren van de verpakkingen, maar ook informatie die de geuite bezorgdheid van de burgers wegneemt. Het gebruik van een statiegeldsysteem zal beter geadopteerd worden als de verwachte gedragsverandering van het publiek zo minimaal mogelijk is. Het systeem moet met andere woorden snel en gemakkelijk te gebruiken zijn

waar het gemakzucht van de gebruiker voorop staat. Het is belangrijk dat alle lagen van de bevolking betrokken worden in het ontwerp van het systeem. Uit het marktonderzoek blijkt verder dat de verwachting dat de consument eenmalige drankverpakkingen selectief bijhoudt en terugbrengt naar een inzamelpunt, terwijl er in het huidige beleid van de openbare ruimte niet gesorteerd wordt schaadt aan de geloofwaardigheid van het systeem. Het beleid kan het doorvoeren van een statiegeldsysteem voldoende draagkracht geven door effectieve scheiding van PMD toe te passen in de openbare ruimte.

Bij de interpretatie van deze reacties mag niet uit het oog worden verloren dat de opvattingen en gedragingen van het publiek waarschijnlijk zullen veranderen naarmate de context waarin zij reageren verandert, ook in reactie op de lancering van de regeling zelf. Dat gezegd zijnde, zal elke reactie ook afhangen van de manier waarop de regeling wordt uitgevoerd, en dit onderzoek suggereert een aantal gebieden waarop het ontwerp en de communicatie kunnen worden geoptimaliseerd om tegemoet te komen aan de standpunten en zorgen van de burger indien wordt besloten om door te gaan met de invoering van een statiegeldsysteem.

6. AANBEVELING INVOERING STATIEGELDSYSTEEM

Een goed ontworpen statiegeldsysteem is gebaseerd op het begrijpen van de plaatselijke situatie en de voornaamste processen, waarbij rekening wordt gehouden met de lessen die uit andere landen kunnen worden getrokken. Uit de analyse is onze aanbeveling dat:

- de verplichte sector zich organiseert in een non-profit structuur zodat het statiegeldsysteem beheert wordt door een centrale organisatie die tevens onderworpen is aan een transparant rapportage- en verificatiesysteem
- partijen die een actieve rol spelen in het terugbetalingsproces (bv. detailhandelaren) zich aansluiten bij het bestuur van het centraal beheersysteem om een optimaal toezicht te waarborgen
- het wettelijk kader van het systeem duidelijk de verplichtingen van de producenten, de verplichte terugnameverplichtingen van de detailhandelaren, de bevoegdheden van het centrale beheersysteem en de overheidsmaatregelen omschrijft om fraude tegen te gaan
- het systeem aangepast is aan verschillende soorten verpakkingstype en grootte
- het systeem zo ontworpen is dat voor elk verpakkingsmateriaal dat onder de regeling valt ten minste 90% wordt ingezameld
- alle detailhandelaren en distributeurs die dranken verkopen die onder de regeling vallen, verplicht worden alle in de handel gebrachte statiegeldartikelen terug te nemen, behoudens eventuele ruimtebeperkingen voor kleine detailhandelaren
- de inkomsten uit de verkoop van de ingezamelde materialen en het niet-geïnd statiegeld in het systeem blijven om de oprichtings- en operationele kosten te dekken
- de kosten van educatie- en bewustmakingscampagnes van de consumenten door het systeem worden gedekt
- het inwisselsysteem, zowel in de winkel als buitenshuis, gunstig is voor de consument
- het systeem drankproducenten de eerste toegang tot gerecycleerd materiaal garanderen dat overeenkomt met de hoeveelheid verpakkingsmateriaal die zij op de markt hebben gebracht en dat via het systeem is ingezameld.

7. VERDER ONDERZOEK

Uit de analyse blijkt dat het effect van een statiegeldsysteem op de recyclage en de openbare netheid in een aantal landen positief is, maar daartegenover staan de kosten voor het organiseren en realiseren van een statiegeldsysteem en het ongemak dat het voor de burger veroorzaakt. De inspanning die gevraagd zal worden van de burger, zowel qua sortering, logistiek en plaats inname thuis en inlevering is groot. Daarbij komt nog dat de burger tegenwoordig al veel verplichtingen draagt en dat de aanvaardbaarheid en naleving van een dergelijke verandering niet voor iedereen vanzelfsprekend zal zijn. Een statiegeldsysteem brengt een totale reorganisatie teweeg voor de verwerking van afval, zowel voor de burgers als de industrie en de detailhandel.

Meer recent, wordt er een digitaal statiegeldsysteem voorgesteld vanuit de industrie. In een digitaal statiegeldsysteem komt er op elke verpakking een unieke code. In de winkel betaalt de consument de waarde van de verpakking. Thuis volstaat het zowel de code op de lege verpakking te scannen als de code op de blauwe zak en de verpakking in de zak te stoppen, om zijn geld terug te krijgen op zijn bankrekening. Een drankverpakking buitenshuis gaat dan in de blauwe openbare vuilnisbak, na de code op de verpakking en de code op de vuilbak te hebben gescand. Huishoudens die geen smartphone hebben, krijgen een scanner om thuis te scannen. Dit systeem roept veel fundamentele vragen op, name over de gegevensbescherming, de inclusiviteit van het systeem, de impact op het zwerfvuil, en de ecologische impact van de database. Het door de industrie voorgestelde digitaal statiegeldsysteem moet zich nog bewijzen en staat nog niet op punt om geïmplementeerd te worden op schaal van een land of regio. Ondanks de potentiële mogelijkheden van opkomende digitale

technologieën zoals serialisatie, is er aanzienlijke technologische vooruitgang en verandering binnen de sector nodig. Verder onderzoek naar de praktische implementatie en de daarbij horende voor- en nadelen van een digitaal systeem is vereist.

Bijkomend heeft de Waalse regering via openbare aanbesteding een adviesbureau aangesteld om een vervolgstudie naar statiegeld uit te voeren. De studie zal zich baseren op wat er reeds in het Brussels en Vlaams gewest onderzocht werd, maar zal een stap verder gaan op de onderwerpen door de beschikbaarheid van meer middelen. Het Waals Gewest vraagt tevens ook een eerste ontwerpverordening voor de invoering van een statiegeldsysteem. In de stuurgroep zijn zowel vertegenwoordigers van de Brusselse, de Vlaamse, de Waalse en de Federale overheid aanwezig zijn om de resultaten en het verloop van de studie op te volgen. Resultaten worden verwacht in 2023.

Ook op Europees niveau evolueert het beleid rond plastic verpakkingen. In de voorlopige revisie van de plastic verpakkingsrichtlijn vereist de EU dat de lidstaten tegen 1 januari 2028 statiegeldregelingen moeten invoeren voor eenmalige drankverpakkingen met een inhoud tot 3 liter (exclusief verpakkingen voor wijn, alcoholische dranken, melk en zuivelproducten) indien een recyclagegraad van 90% niet behaald wordt. Lidstaten moeten daarnaast ook maatregelen nemen om de hergebruik van verpakkingen en navullingen mogelijk maken zonder de voedselhygiëne of de veiligheid van de consument in gevaar te brengen.

De nagestreefde doelstellingen kunnen nog veranderen voordat het voorstel wordt gepubliceerd. Welke doelstellingen er uiteindelijk ook worden aangenomen, het is duidelijk dat de EU de markt voor gerecycleerde kunststoffen wil stimuleren door een minimumhoeveelheid gerecycleerd materiaal in nieuwe verpakkingen verplicht te stellen.

Statiegeld is een beleidsinstrument om een aantal van deze doelstellingen te realiseren, namelijk zoveel mogelijk selectief inzamelen en recycleren en zoveel mogelijk zwerfvuil voorkomen. Het maakt ook deel uit van een breder kader voor de openbare netheid, namelijk de Gewestelijke strategie 'clean.brussels'. Met deze strategie legt het Gewest een nieuwe methode van structurele samenwerking op tafel, zodat de overheidsactoren doeltreffender kunnen samenwerken.

Hoewel het moeilijk is om de exacte omvang van de impact van een statiegeldsysteem op de openbare netheid en de recyclage te voorspellen, is het op basis van analyses uit het buitenland waarschijnlijk dat de impact positief zal zijn. Het onderzoek toont verder aan dat de invoering van statiegeld niet zonder risico is, met name de gevolgen voor de burger of het nu gaat om extra kosten die ermee gepaard gaan of de gedragsverandering die van hen verwacht wordt. Bovendien zal de doeltreffendheid van een statiegeldsysteem afhangen van de manier waarop het wordt ingevoerd.

Verbetering en uitbreiding van de bestaande infrastructuur voor recyclage is noodzakelijk, maar dit alleen zal niet voldoende zijn om het voortdurend toenemend gebruik van eenmalige verpakkingen terug te dringen. Bovendien zal een transitie naar een economie gebaseerd op preventie en hergebruik, in plaats van recyclage, verder bijdragen tot de doelstelling van een koolstofneutrale Brusselse economie tegen 2050.

EINDNOTEN

- ⁱ Reloop. (2022). *Global deposit book 2022: an overview of return systems for single-use beverage containers*. Opgehaald van https://www.reloopplatform.org/wp-content/uploads/2022/11/RELOOP_Global_Deposit_Book_11I2022_P1.pdf
- ⁱⁱ Comase. (2021). *Citizen waste: Etude relative à la compréhension et l'amélioration de la performance bruxelloise de tri des déchets et des objets en fin de vie provenant de la consommation des ménages bruxellois*. Comase.
- ⁱⁱⁱ Comase. (2021). *Etude des coûts liés aux déchets sauvages en Région de Bruxelles-Capitale dans le cadre de la transposition de la Directive SUP*. Comase.
- ^{iv} Reloop. (2022). *Global deposit book 2022: an overview of return systems for single-use beverage containers*. Opgehaald van https://www.reloopplatform.org/wp-content/uploads/2022/11/RELOOP_Global_Deposit_Book_11I2022_P1.pdf
- ^v Rhein, S., & Sträter, K. F. (2021). Intended and unintended effects of statutory deposit return schemes for single-use plastic bottles. Lessons learned from the German experience. *GAIA - Ecological Perspectives on Science and Society*, 250-256.
- ^{vi} Rhein, S., & Sträter, K. F. (2021). Intended and unintended effects of statutory deposit return schemes for single-use plastic bottles. Lessons learned from the German experience. *GAIA - Ecological Perspectives on Science and Society*, 250-256.
- ^{vii} Eunomia. (2022). *Deposit Return System in the Netherlands: An assessment of the proposal for beverage cans in the public domain*. Opgehaald van <https://recyclingnetwerk.org/wp-content/uploads/2022/03/Eunomia.-Deposit-Return-in-the-Netherlands-An-assessment-of-the-Afvalfonds-proposal-for-beverage-can-collection-in-the-public-domain.pdf>
- ^{viii} OVAM. (2015). *Impactanalyse invoering statiegeld op eenmalige drankverpakkingen*.
- ^{ix} ACR+. (2019). *Deposit refund system in Europe for one-way beverage packaging*.
- ^x ACR+. (2019). *Deposit refund system in Europe for one-way beverage packaging*.
- ^{xi} Ibid
- ^{xii} Stantec Experts-conseils ltée. (2019). *Évaluation des impacts financiers et quantitatifs pour les municipalités de la Communauté métropolitaine de Montréal en cas d'élargissement de la consigne*. Communauté métropolitaine de Montréal.
- ^{xiii} Pittlik, W., & Kleve, A. (2017, december 19). *Flesjes en blikjes belanden in Duitsland niet in de berm*. Retrieved from Duitsland instituut: <https://duitslandinstituut.nl/artikel/24098/flesjes-en-blikjes-belanden-in-duitsland-niet-in-de-berm>
- ^{xiv} Kurze, A. (2020, oktober 26). *Pfandsameln*. Opgehaald van Global Informality Project: [https://www.informality.com/wiki/index.php?title=Pfandsammeln_\(Germany\)](https://www.informality.com/wiki/index.php?title=Pfandsammeln_(Germany))
- ^{xv} Eunomia. (2010). *Have we got the bottle? Implementing a Deposit Refund Scheme in the UK*. Opgehaald van <https://www.bottlebill.org/assets/pdfs/campaigns/UK-CPRE-2010.pdf>

